

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

چیستی و مرز طراحی شهری

گردآوری و تألیف :

دکتر سینا رزاقی اصل

استادیار طراحی شهری دانشگاه تربیت مدرس شهید رجایی

سر شناسنامه	: رزاقی اصل، سینا، ۱۳۶۱-
عنوان و نام پدید آور	: چیستی و مرز طراحی شهری / گردآوری و تألیف سینا رزاقی اصل
مشخصات نشر	: تهران؛ دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۰ ص: مصور، جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۲۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا.
موضوع	: شهرسازی - طرح و برنامه ریزی - مقاله ها و خطابه ها
موضوع	: معماری منظر شهری - مقاله ها و خطابه ها
شناسنامه افزوده	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی.
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ چ ۹ / ۱۶۶ HT
رده بندی دیویی	: ۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۴۳۰۵۸

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی

عنوان	: چیستی و مرز طراحی شهری
گردآوری و تألیف	: دکتر سینا رزاقی اصل، استادیار طراحی شهری دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
ویراستار	: عباس مرادی
نوبت چاپ	: اول - تابستان ۱۳۹۲
انتشارات	: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
لیتوگرافی	: نگین سبز
چاپ	: برهان
طراح جلد	: مهندس هادی عارفی
ناظر چاپ	: محمد معتمدی نژاد
صفحه آراء	: نیره فیروزی
شمارگان	: ۱۰۰۰ جلد
قیمت	: ۱۰۰۰۰ تومان
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۲۰۰۰
	ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۲۰۰۰

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفین و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی محفوظ است.

نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۶۷۸۸۱۵۸۱۱ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۰۲۲۹۷۰۰۶۰، ۰۲۲۹۷۰۰۷۰، ۰۲۲۹۷۰۰۰۳، نمابر: ۰۲۲۹۷۰۰۰۳، پست الکترونیکی: Publish@sruttu.edu، وب سایت: http://Publish.sruttu.edu

"برحسب تجاربم، دریافته‌ام که تمام پروژه‌های علمی، در هر حد و اندازه‌ای، به زندگی خانواده‌های ما نیز تسری یافته است، بنابراین این کتاب را به همسر صبور و فداکارم، به خاطر حمایت مداومش، صمیمانه تقدیم می‌نمایم."

فهرست مطالب

۱	تشکر و قدردانی
۳	مقدمه

بخش اول: چيستی طراحی شهری

۱۰	"چرا طراحی شهری؟" / علی مدنی پور
۱۸	"طراحی شهری به عنوان رشته و به عنوان حرفه" / جان لنگ
۳۷	"طراحی شهری معنادار" / آسم اینام
۵۱	"قلمروهای طراحی شهری" / آکس کریگر
۷۰	"طراحی شهری: شرایط فعلی و وضعیت آینده آموزش" / آن ورنز مودون
۸۵	"کانون‌های توجه طراحی شهری" / سینا رزاقی اصل

بخش دوم: مرز طراحی شهری

۹۴	"مهارت‌های طراحی برای برنامه‌ریزان شهری" / ماریلین هیگینز و لزلی فورسیز
۱۰۷	"تعامل معماری و طراحی شهری" / سینا رزاقی اصل
۱۱۸	"تعامل طراحی شهری و معماری منظر" / سینا رزاقی اصل
۱۴۰	"شهرسازی منظر" / محسن فیضی و سینا رزاقی اصل
۱۵۳	"کلام پایانی: نقش طراحی شهری"

تشکر و قدردانی

قبل از هر چیز مایلم از نویسندگان مقالات این کتاب تشکر و قدردانی کنم که اجازه دادند آثارشان بار دیگر به چاپ برسد و در بسیاری موارد، عملاً مرا حمایت و ترغیب کردند و نیز مایلم از آقای دکتر حمیدرضا عظمتی، قدردانی نمایم که مشوق خوبی در تهیه و انتشار این کتاب بوده‌اند.

بدینوسیله از خانم‌ها متین خاتمی و فاطمه جم که من را در آماده‌سازی و ویرایش ادبی کتاب یاری رساندند، کمال تشکر را دارم و آرزوی توفیق الهی برای ایشان، در طی موفقیت آمیز کلیه‌ی مراحل علمی و آموزشی‌شان می‌نمایم. مؤلف، تلاش کرده است با رعایت اصول امانتداری در جهت معنی‌دار کردن و سهولت انتقال مطالب به خواننده فارسی زبان، درک و فهم مطالب مقالات انگلیسی مندرج در آن را برای خوانندگان تسهیل نماید. معهداً، در مجموع ممکن است نارسائی‌هایی در فهم مطالب ترجمه شده به نظر برسد که ضمن پوشش از خوانندگان، راهنمایی و مساعدت بزرگوارانه‌شان را در اصلاح و تجدید نظر چاپ‌های بعدی خواهانم.

سینا رزاقی اصل

مقدمه

بیش از نیم قرن از پیدایش حرفه- دانش طراحی شهری در جهان می‌گذرد. این رشته در طی این دوره بالاخص دو دهه‌ی گذشته از رشدی چشمگیر در حوزه مبانی نظری و عرصه‌های حرفه‌ای برخوردار بوده است. به‌گونه‌ای که تنها با جستجوی واژه‌ی «طراحی شهری»^۱ در سایت گوگل^۲، در حدود دویست و بیست میلیون نمایه و بیش از دو میلیون نشر مختلف اعم از کتب و مقالات علمی ظاهر می‌شوند. امروزه جایگاه رشته‌ی طراحی شهری در میان جوامع انسانی تبیین شده و حکومت‌های دولتی و محلی آگاهی کم و بیش روشنی در خصوص مبانی و حوزه‌های فعالیت‌ی آن دارند. حکومت‌ها تمایل زیادی به توسعه‌ی آموزشی و حرفه‌ای این شاخه از دانش معماری و شهرسازی نشان داده و بسترهای رشد هر چه بیشتر آن را فراهم می‌نمایند. در کنار این حوادث، همچنان عده‌ای بر سر وجوه تمایز و تفاوت این رشته با سایر رشته‌های مشابه همچون معماری، معماری منظر، طراحی محیطی و برنامه‌ریزی شهری اختلاف نظر دارند. گویا تمامی فعالیت‌های تحقق‌یافته در طی نیم قرن اخیر و بدست طراحان شهری، بر پایه‌ی شک‌گرایانه از ماهیت، جایگاه و مرز طراحی شهری با حوزه‌های همجوار واقع شده است.

این کتاب با هدف مطرح‌نمودن عقاید و دیدگاه‌های صاحب‌نظران حوزه‌ی طراحی شهری، به معرفی چిستی و ماهیت طراحی شهری پرداخته و ارتباط این رشته را با سایر حوزه‌های مشابه تشریح می‌نماید. کتاب از تعدادی مقاله‌ی معتبر و نمایه‌شده در مجلات بین‌المللی سود جسته و در سیری منطقی و مرتبط یا یکدیگر، به ارائه‌ی نظامی از چيستی و مرز طراحی شهری می‌پردازد. در این راستا مؤلف در برخی موارد، مقالات را نیز تلخیص و متناسب با هدف کتاب سازماندهی نموده است. در فصل نخست چيستی طراحی شهری از دیدگاه پروفیسور علی مدنی پور^۳، استاد دانشگاه نیوکاسل انگلستان، جان لنگ^۴، استاد

-
1. Urban Design
  2. Google
  3. Ali Madanipour
  4. John Lang

دانشگاه نیوساوثولز استرالیا، آسم اینام^۱، استاد دانشگاه پارسونز، آلکس کریگر^۲، استاد دانشگاه هاروارد و آن ورنز مودون^۳، استاد دانشگاه واشنگتن، مورد بررسی واقع شده است. علی مدنی پور در مقاله‌ی با عنوان «چرا طراحی شهری؟» که در سال ۲۰۰۴ در مجله‌ی «مرور برنامه ریزی شهری» به چاپ رسیده است، به بیان خاستگاه و جایگاه کنونی رشته طراحی شهری و ضرورت های توجه به آن پرداخته است. جان لنگ در مقاله‌ی «طراحی شهری به عنوان یک رشته و یک حرفه» که در کتاب «طراحی شهری: تجربه‌ی آمریکایی» و در سال ۱۹۹۴ به چاپ رسانده است، پیرامون دو پارادایم اساسی و معرفت شناختی حوزه‌ی طراحی شهری و ویژگی های مرتبط با هر یک بحث می‌کند. آسم اینام در مقاله‌ی «طراحی شهری معنادار»، منتشرشده در مجله‌ی طراحی شهری در سال ۲۰۰۸ که موفق به دریافت جایزه ملی از بنیاد اس‌ام^۴ نیز شد، به بیان ویژگی‌ها و تعاریف جدید طراحی شهری می‌پردازد. آلکس کریگر در مقاله‌ی «قلمروهای طراحی شهری» به تشریح نقش‌ها و پارادایم‌های مختلف طراحی شهری در شهر و حوزه منظر و زیرساخت، مبادرت نموده و موضوعی را که کارمونا و همکارانش در مجموعه‌ی «فضاهای عمومی- مکان‌های شهری» در ارتباط با تدوین نقش های طراحی شهری مطرح می‌کند، رهبری می‌نماید. آقای آن ورنز مودون، در مقاله‌ی «طراحی شهری: شرایط فعلی و وضعیت آینده‌ی آموزش» به بیان تشریح چرایی و ماهیت رشته طراحی شهری و جایگاه آن در میان دو حوزه‌ی معماری و برنامه‌ریزی شهری می‌پردازد. در این مقاله که با تأکید بر محیط‌های آموزشی و دانشگاهی نگاشته شده است، ایجاد و رهبری ارتباط میان سه حوزه‌ی برنامه‌ریزی، طراحی و توسعه، مهمترین نقش طراحی شهری عنوان شده است. در آخرین نوشته‌ی این بخش، مؤلف در مقاله‌ی «کانون‌های توجه طراحی شهری»، سعی در ارائه مهم‌ترین دغدغه‌ها و موضوعات مورد بحث طراحی شهری در دهه‌ی گذشته و کمک در ترسیم نقشه‌ی راه آینده‌ی طراحان شهری داشته است.

-
1. Aseem Inam
  2. Alex Krieger
  3. Anne Vernez-Moudon
  4. SOM Foundation

فصل دوم نیز به بررسی چهار مقاله در ارتباط با مرزها و تعامل طراحی شهری با رشته‌های مشابه و واجد وجوه مشترک معماری، معماری منظر و برنامه‌ریزی شهری می‌پردازد. در این مقالات نسبت‌های میان چهار رشته‌ی اصلی طراحی محیط بیرونی مورد بررسی واقع شده و وجوه اشتراک و افتراق آنها از زاویه‌ی نگاه محققین، بیان می‌شود. ماریلین هیگینز و لزی فورسیز در مقاله‌ی «مهارت‌های طراحی برای برنامه‌ریزان شهری» به بیان حساسیت‌ها و دغدغه‌های مشترک طراحان و برنامه‌ریزان در خصوص ارتباط میان دو رشته و وجوه اشتراک آنها پرداخته‌اند. این نگاه که در طی سالیان اخیر با ظهور گرایش‌های «طراحی شهری سیاست‌گرا» و «برنامه‌ریزی طرح محور»، رنگ عینیت بیشتری به خود گرفته، امروزه موردنظر برخی صاحب‌نظران است و این سؤالات مطرح است که آیا طراحی شهری زیرمجموعه‌ی برنامه‌ریزی شهری است؟ و یا اینکه خود به رشته و حرفه‌ی مستقلی مبدل شده است؟

نحوه‌ی تعامل معماری با طراحی شهری در ساخت محیط مصنوع بیرونی و حوزه‌های همپوشان و مشترک آنها در مقاله‌ی «تعامل معماری و طراحی شهری» ترسیم شده است. در این مقاله بر نقش طراحی شهری در ارتباط با معماری و اینکه معماران به چه موضوعاتی در شهر باید توجه کنند، تأکید شده است. تجربیات مؤلف در حوزه‌ی رساله‌ی دکتری، مبنای طرح مقاله‌ی «تعامل معماری منظر و طراحی شهری» را تشکیل داده است. در این مقاله سعی در توصیف ارتباط میان این دو رشته‌ی مشابه و بیان وجوه افتراق و اشتراک میان آن دو است. مقاله‌ی «شهرسازی منظر» با همین نگاه و برآمده از نگره تعاملی میان دو رشته معماری منظر و طراحی شهری در دهه‌ی گذشته، به بیان این رویکرد می‌پردازد.

تجربه‌ی مؤلف در زمینه‌های علمی و حرفه‌ای طراحی شهری نشان می‌دهد که گردآوری و تألیف کتاب «چیستی و مرز طراحی شهری» از الزامات حیاتی جامعه‌ی علمی-حرفه‌ای ایران است. این کتاب که مجموعه‌ای از مهمترین و تأثیرگذارترین مقالات اساتید و نظریه‌پردازان این حوزه را در بر می‌گیرد، مسائل و محورهای پیچیده‌ای در زمینه‌ی نحوه مواجهه با حرفه-دانش طراحی شهری در آستانه هزاره سوم میلادی و تعامل‌های حرفه‌ای و آکادمیک آن با رشته‌های همجوار را پیش‌روی جامعه‌ی متخصص دانشگاهی و حرفه‌ای قرار

داده است. از این رو علاوه بر طراحان شهری، مطالعه‌ی این کتاب برای معماران، معماران
منظر و برنامه‌ریزان شهری توصیه می‌شود.

دکتر سینا رزاقی اصل

استادیار گروه شهرسازی دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی

تهران - بهار ۱۳۹۲

بخش اول

چستی طراحی شهری

پیاده‌راه صف (سپهسالار) در تهران. چرا فعالیت طراحان شهری در ایران در بهترین حالت در قالب پیاده‌راه‌های شهری و یا طرح میدین و خیابان‌ها بروز عینی یافته است؟ در حالیکه طراحی شهری رشته‌ای چند مقیاسی و چندسطحی به شمار می‌رود. مگر کلیت شهرهای ما از نظامی منطقی و معنادار برخوردار است؟

چرا طراحی شهری؟

علی مدنی پور

به نظر می‌رسد طراحی شهری به محبوبیت گسترده‌ای دست یافته است، حاصل آن را در مجلات حرفه‌ای، وبسایت‌های دولتی، مباحث دانشگاهی و رسانه‌های عمومی می‌توان دید.

ما ممکن است از خود بپرسیم: چگونه می‌توانیم این حس «روبه رشد» را از موضوع بوجود آوریم، چگونه می‌توانیم افزایش اهمیت طراحی شهری را بیان کنیم؟

یک پاسخ ممکن است در عدم درک احیای شهری پس از خرابی‌های جنگ باشد، بطوریکه پس از آن معماران و برنامه‌ریزان، علاقه‌ای برای به تصویر کشیدن شکل محیط شهری در آینده نداشتند و این باعث شد که یک خلأ حرفه‌ای ایجاد شود و نیازمند پرکردن آن باشد. این گفته نسبتاً درست است و می‌توان اهمیت چنین تصویری را البته نه به طور کامل توضیح داد. حوزه‌ی فعالیت حرفه‌ای دائماً در حال تغییر و تحول بوده و برخی چیزها سودمندی خود را از دست داده و منسوخ شده است. چرا نیازی برای تصویرکردن آینده‌ی محیط شهری احساس می‌شود؟

برای پاسخ به این سؤال، ما نیاز به آن داریم تا طراحی شهری را در چارچوب فرآیند توسعه شهری قرار دهیم و ببینیم چه چیزی نقش آن را بازی می‌کند، چه چیزی این خلأ را پر می‌کند و چه چیزی مفهوم آن را بیان می‌کند. در یک نگاه سریع، ضرورت شناسایی مهارت‌های طراحی شهری، توسط «کمیسیون معماری و محیط مصنوع»^۱ ممکن است ما را در پیدا کردن برخی از سرنخ‌ها کمک کند. فهرست کردن برنامه‌ریزی جامع مناطق، رشد و تجدید بازار مسکن، تجمیع و توسعه‌ی استفاده از اختلاط در مراکز شهری و همچنین

1 . CABE , the Commission for Architecture and the Built Environment

توجه به شایسته زیستن در شهرها، با یکدیگر طیف گسترده‌ای از مهارت‌های لازم برای مدیریت توسعه و تغییر محیط‌زیست شهری را ایجاب می‌نمایند. پس از دوره‌های آغازین که در آن طراحی شهری صرفاً محدود به برخورد با ظاهر محیط تعریف می‌شد^۱، در حال حاضر درک رو به رشدی وجود دارد که با سازمان فضایی شهری و فرآیندهای شکل‌دادن شهرها سر و کار دارد. همانطور که توسعه‌ی شهری به عنوان بخش مرکزی فرآیند تغییر شهری به شمار می‌رود، ما ممکن است موقعیت راهبردی را که طراحی شهری به طور بالقوه در شکل‌دهی به شهر آینده در اختیار می‌گیرد، درک کنیم.

شهرها همواره توسط نیروهای قوی‌تری در طی زمان شکل گرفته‌اند. دو قرن پیش، ظهور جوامع صنعتی به طور چشمگیری، با تغییر در پیکره و آرایش فضایی شهرها، آنها را به کارگاه‌های جهانی تبدیل کرد. امروزه شرکت‌های خدماتی در شکل‌دادن به فرم شهر با توجه به تصویر ذهنی خود مؤثر بوده و به نوبه خود برای مبادله‌ی افکار، کالاها، خدمات و بازرگانی به واسطه‌ی بازارهای واسط و یا تحت تأثیر فن‌آوری‌های جدید کاربرد دارند. در وسیع‌ترین مفهوم، طراحی شهری در تعدیل و سازگار کردن شهر به سوی تغییرات ساختاری، بوسیله ایجاد یک سازمان فضایی و طرح ریزی یک تصویر جدید که در خور جامعه‌ی جدید باشد، کمک می‌کند.

یکی از ویژگی‌های این تغییر ساختاری در جامعه مربوط به اغتشاش و اختلاط در نقش‌های نهادی می‌باشد. به عنوان نمونه، رابطه جدید میان دولت و بازار و خروج دولت از طیف وسیعی از فعالیت‌ها، باعث ایجاد یک خلأ می‌شود که پرکردن این خلأها از طریق افزایش و تکثیر سازمان‌های خصوصی و بخش سوم جامعه خواهد بود.

این مسئله گروهی از مشکلات را تحمیل می‌نماید. از قبیل سؤالاتی همچون «چگونه دایرکردن بازار، که در آن قواعد در حال تغییر و نابودی است، چگونه خوب ارائه‌کردن

۱. در دوره اولیه، طراحی شهری صرفاً به جنبه‌های بصری محیط شهری توجه داشته و از این رو از این دوران تحت عنوان «طراحی شهری آرایشی» نام برده می‌شود. برای توضیح بیشتر رجوع شود به: گلکار، کوروش (۱۳۸۲) از تولد تا بلوغ طراحی شهری، نشریه ی صفا، شماره ۳۶.

مشترکات در محیط شهری، چگونه حمایت کردن از آن بخش از جامعه که نمی‌تواند رفت و آمد ایمنی داشته باشد و چگونگی حفظ مشروعیت دولت پس از کاهش دخالت در برخی مناطق». این نوشتار در جستجوی تقسیمی جدید از کار، برای پیدا کردن راهی برای این هدف که کجا باید مرزی میان فضاهاى عمومی و خصوصی ترسیم نمود، می‌باشد. البته این یک مشکل همیشگی است و نیاز به اندیشه جدیدی دارد. مانند سایر دگرگونی‌های ساختاری که در هر سیستم بوجود آمده و نیاز به تطابق معیارهای جدید با وضع موجود و بستری جدا شده دارد که نیازمند تعمیر است. طیف وسیعی از پاسخ‌ها که طراحی شهری را در میان توسعه‌ی شهری قرار می‌دهد، پدید آمدند.

در توسعه‌ی شهری، مشکلات گذر از یک پارادایم به دیگری تا حدی آشکار بود و فضای عمیق تبعیض نژادی و خصوصی ایجاد شده و از وسعت قلمروهای عمومی کاسته می‌شد. عرصه‌های عمومی بیانگر وجود زمینه‌های مشترکی (برای مردم) می‌باشد که به نظر می‌رسد بوسیله‌ی همه‌ی نهادها رها شده و یا بوسیله منابع خصوصی در معرض تجاوز قرار می‌گیرد. طراحی شهری پاسخ مناسبی برای ساخت و ایجاد وابستگی‌ها، ارائه زمینه‌های مشترک و مورد خوبی برای ایجاد یک فرم اجتماعی منسجم و سازگار با محیط‌زیست است.

ایجاد اطمینان و ساختار در بازار، یکی از وظایف کلیدی طراحی شهری است که از طریق برنامه‌ریزی جامع سه بعدی و ترویج و ارتقاء سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های عمومی تحقق می‌یابد. اگر چه بازار از طریق رابطه‌ی جدید خود با دولت تقویت شده است اما در حال تحول بوده و نیاز به یک چارچوب جدیدی دارد تا باعث کاهش خطرات شده و احساس امنیت را برای مخاطبین و حامیان خود در معاملات فراهم سازد. دوره‌های طولانی رشد، به خصوص در دهه‌ی ۹۰ میلادی، درآمد مازاد را بوجود آورد که نیاز به جذب در محیط مصنوع داشت. علاوه بر این، تعداد زیادی از شرکت‌های بزرگ و ظرفیت تولیدی عظیم آنها امکان ایجاد بخش‌های بزرگی از شهرها را در مدت زمانی کوتاه فراهم آورد.

با هدایت فرآیند توسعه شهری از طریق برنامه‌ریزی جامع، طراحی شهری چارچوبی برای مدیریت منابع موجود در بخش خاصی از شهر فراهم می‌کند. در تنظیم چشم‌انداز

برای آینده و اینکه این کار چگونگی انجام می‌شود، طراحی شهری می‌تواند به عنوان یک مرجع قابل اعتماد برای بازار و حمایت از دولت باشد. در تفکرات اخیر، برنامه‌ریزی جامع به عنوان یک ابزار انعطاف‌ناپذیر تشخیص داده می‌شود. در عین حال صلبیت (برنامه‌ریزی) نیز منبع خوبی است و درجه‌ای از اطمینان را برای کسانی که درگیر محیط هستند اعم از تولیدکنندگان، قانون‌گذاران و کاربران فراهم می‌نماید.

برنامه‌ریزی سه‌بعدی و رشد قلمرو عمومی، ابزاری است برای ایجاد اطمینان در بخش خصوصی، چرا که قادر است چیزهایی که احتمال دارد اتفاق بیفتد و یا مکان‌هایی که امکان دارد سرمایه‌گذاری در آن انجام گیرد را به نمایش می‌گذارد.

توسعه چارچوبی که در آن بازار قادر به فعالیت و ارائه تدابیر حفاظتی لازم از جمله بهبود فضای عمومی باشد، مهمترین دلیل حمایت بازار از طراحی شهری است. طراحی شهری به امنیت ارزش‌داری و کاهش خطرات ناشی از سرمایه‌گذاری، به ویژه در بازارهای تازه تأسیس در داخل شهرها و در جایی که هدف فعالیت‌های احیاء، موجب استفاده‌های زیرزمینی و تلاش‌های پشت‌بازاری می‌شود (مخفی‌کاری)، یاری می‌رساند. در تغییرات ساختاری، زمینه‌های مشترکی که به لحاظ تاریخی رشد کرده و توسط دولت کنترل می‌شد، تضعیف شدند. چه از طریق کاهش آن در دهه ۷۰ میلادی یا از طرق رشد آن در دهه ۸۰ میلادی، فضاهای عمومی از غفلت و فروپاشی رنج می‌بردند. سازمان‌های دولتی با وظایف خاص عملکردی و توسعه‌دهندگان خصوصی و طراحان با تمرکز در سایت‌های ویژه، نشان دادند که علاقه‌ای به فضای شهری نداشته به گونه‌ای که این فضاها هم به همه و هم به هیچ کس تعلق دارد. طراحی شهری جدید دغدغه‌ای را برای تنظیم زمینه‌ی مشترک، ایجاد پیوستگی و ارتباط بین آنچه که به نظر می‌رسد چیزی جز قطعات نامرتب نباشد، بازنمایی می‌کند.

علاوه بر تولید راهبردهایی برای سازماندهی مجدد فضا، طراحی شهری تصاویر جدیدی را برای شهرها و بخش‌هایی از آنها بوجود می‌آورد. در یک اقتصاد جهانی که در آن شهرها همانند شرکت‌های رقیب، در مقابل یکدیگر به جذب سرمایه‌گذاری و بازدیدکنندگان می‌پردازند، طراحی وسیله‌ای جهت متمایز بودن از دیگران است. این برای

کمک به تغییر تصویر ذهنی شهرها از یک «مکان مملو از کارگران صنعتی» به یک «جمعیت شهری کارمندی» در نظر گرفته می‌شود. رسانه‌ها می‌توانند با سر و صداهای خود، تصویر ذهنی از مکان‌ها را تغییر دهند و این انتظار بزرگی است که از حکمرانان شهر، زمانی که از طراحان مشهور استفاده می‌کنند، می‌رود.

طراحی شهری ابزاری است در جهت توسعه‌ی چشم‌اندازها و راهبردهای موضعی، که این موارد به عنوان ابزاری برای حکمرانی خوب شهری، گردهم‌آوردن طیف متنوعی از بخش‌های مختلف، اجازه سازش‌دادن به آنها در فعالیت‌های مشترک و هماهنگی در عمل، کاربرد دارد. این زمینه، همکاری میان سازمان‌های خصوصی، غیرانتفاعی و اجتماعی را با مراجع عمومی که به طور منفصل به فعالیت اشتغال دارند، برقرار می‌سازد که البته در این نقطه بحث ارتباط میان دولت و طراحی شهری مطرح می‌شود. همانطور که جنبه‌های مختلفی از همان فرآیند، برای ساخت عملکرد پایدار بازار، در جایی که تغییرات تندرو و اساسی، پراکندگی و تعدد مؤسسات را باعث شده‌اند، ممکن می‌سازد.

چالش غلبه بر پراکندگی، هنگامی که آزادی اقتصادی با قطبی‌شدن و محرومیت اجتماعی همراه می‌شود به زمینه‌های اجتماعی نیز مرتبط می‌شود. طراحی شهری با دغدغه‌ی اجتماعی یکی از راه‌های نشان‌دادن این فرآیند است که از طریق بهبود دسترسی و ایجاد محیط عمومی برای همه نسبت به ایجاد فضاهای محدود برای عده‌ای، محقق می‌شود. گرایش‌ها و تمایلاتی در طراحی شهری مانند برخورد جنسیتی و محلات دروازه‌دار^۱ وجود دارند که ایده‌ی جدایی اجتماعی را به جای یکپارچگی تقویت می‌نمایند. با این حال، بخش وسیعی از طراحی شهری، با وجود ارتباط نزدیک و وابستگی آن به بازار، بر ایجاد و افزودن گره‌ها جهت برقراری تعاملات اجتماعی، متمرکز شده که می‌تواند به عنوان همکاری با یک فضای شهری فراگیر در نظر گرفته شود و معلوم می‌شود که چگونه از دو قرن پیش، ریشه در سنت اصلاح‌طلبی و آرمان‌گرایی دارد.

تا زمانی‌که طراحی شهری در مرز میان مطالبات سیاسی و اقتصادی شهرها قرار دارد، چالش‌های آن نیز اجتماعی، زیبایی‌شناختی و زیست‌محیطی می‌باشند. هرگونه‌ای از

توسعه‌ی جدید یک چالش در برابر وضع موجود است که اغلب قادر به برهم‌زدن تعادل‌های شکستنی و یا به تحلیل‌بردن و جابجایی آسیب‌پذیری می‌شود. هم‌اکنون پرسش‌های چالشی و نگران‌کننده‌ای در مورد «طراحی شهری» مطرح شده است که عبارتند از:

- طراحی شهری کمک یا مانعی برای توسعه اجتماعی به شمار می‌رود؛ آیا بهبود کیفیت زندگی را باید برای همه به ارمغان آورد یا فقط برای عده کمی؟
  - آیا طراحی شهری با قطبی‌شدن و محرومیت اجتماعی مواجه می‌شود و یا اینکه ممانعت از آن را تشدید می‌کند؟
  - آیا ماهیت آن اجازه می‌دهد عموم مردم در روند شکل‌دهی مجدد شهرها شرکت کنند و یا به آن صرفاً به عنوان یک فرآیند فنی و خلاق نگاه می‌شود؟
  - آیا طراحی شهری قادر به هدایت مطالبات تنوع اجتماعی و اصالت زیبایی‌شناسی است و یا اینکه توسعه‌های یکسانی را در همه جا تولید می‌کند؟
  - آیا طراحی شهری باید ابزار یکسانی را در جهت رشد مدیریت و رشد بهبود بکار گیرد؟
  - آیا طراحی شهری توجه ویژه‌ای به مقولات زیست‌محیطی دارد یا اینکه بیشتر در تبعیت از دستور کارهای اقتصادی و سیاسی به سر می‌برد؟
- بخش عمده‌ای از طراحی شهری رسمی، نهادینه‌شدن ایده‌های توسعه‌یافته در طی ۴۰ سال گذشته است. طراحی شهری زمینه‌گرا، پاسخی به چالش‌ها و کاستی‌های مدرنیسم که اساساً از منطق درونی ساختمان‌ها دور بوده و محیط بیرون را به وسایل موتوری (در داخل شهر) اختصاص داده و تفکیک استخوان‌بندی شهری که در آن ساختمان‌ها به عنوان اشیاء نامربوط به صورت شناور در فضاهای باز قرار دارند، بود.
- برای کسانی که بعد از مدرنیست‌ها آمدند، یک بار دیگر نیاز به برقراری ارتباط بین این قطعات و یکپارچگی مجدد بافت شهر وجود داشت. انتقاد این نسل از مدرنیسم که به طور گسترده از طریق محافل دانشگاهی و مراکز حرفه‌ای انجام می‌شد، مورد قبول واقع شد و در نهایت سیاست‌های دولت با این جریان درآمیخت که در عمل، نهادینه‌کردن این

ایده‌ها توسط حمایت‌های سیاسی و اقتصادی صورت گرفت. به هر حال، تنها حساسیت‌های پست مدرن در طراحی شهری در حال تبدیل شدن به ارتدکس‌های جدید (راست دینی‌ها) بوده و یک موج جدیدی از مدرنیسم در حال حرکت به مرکز صحنه می‌باشد. با تهدید این ارتدکس‌های غیرمرسوم و تکراری، دوره افراطی‌گری ارتدکسی و کهنگی این کاراکترها بخشی از تاریخ طراحی محسوب می‌شود.

منبع

- اصل این مقاله برای نخستین بار به صورت زیر چاپ شده است:
Madanipour, Ali. (2004), "Why Urban Design?", TPR , 75(2) 2004.

طراحی شهری اراضی عباس آباد تهران، شرکت نوسازی اراضی عباس آباد - آیا حضور رشته‌ی طراحی شهری در ایران در طی بیش از سه دهی گذشته، توانسته راه حل‌های مناسبی به مسائل و مشکلات موجود در سایت‌های شهری بدهد؟